

טור יורה דעה סימן קעט

כתב הרמב"ם הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכן הקורא על התינוק שלא יבעת או מניח ספר תורה או תפילין על הקטן לא די להם שהן בכלל חברים ומנחשים אלא שהם בכלל הכופרים בתורה שעושיין דברי תורה רפואת הגוף ואינו אלא רפואת הנפש. ור"י פירש דווקא בלוחש על המכה ומזכיר שם שמים ורוקק אותו הוא שאין לו חלק לעוה"ב אבל אם אינו רוקק לא חמיר כולי האי ומיהו איסורא איכא בלוחש פסוק על המכה אפילו בלא ריקקה ובלא הזכרת שם שמים. ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר. ומותר לקרוא פסוק להגן כגון בלילה על מטתו:

בית יוסף יורה דעה סימן קעט

ח – ט, י (א) כתב הרמב"ם הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וכו'. בפ"א מהלכות ע"ז (ה"ב) והוא מדתנן בפרק חלק (צ). אלו שאין להן חלק לעולם הבא וכו' רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך (שמות טו כו) ואיתמר עלה בגמרא (קא.) א"ר יוחנן וברוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו בנגע צרעת ורבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה ומדלא הזכיר הרמב"ם רוקק נראה דמשמע ליה דרב ורבי חנינא פליגי אדרבי יוחנן דיהיב טעמא משום דאין מזכירין שם שמים על הרקיקה וקאמר רב דאפילו בנגע צרעת דלית בההוא קרא שם שמים אסור ורבי חנינא אמר דאפילו ויקרא אל משה דאין בתיבות הללו שם שמים וגם אין ענינם רפואת נגע ומכה אף על פי כן אסור וממילא משמע דאף ע"פ שאינו רוקק נמי אסור. אבל קשה מדגרסינן בפרק שני דשבועות (טו:) רבי יהושע בן לוי הוה אמר להנהו קראי וגני היכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה. להגן שאני. ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אי דאיכא מכה אסור ותו לא והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה משמע דאוקמתא דרבי יוחנן ברוקק לרבי יהושע בן לוי נמי איתא ואפילו אם תמצוי לומר דרב ורבי חנינא פליגי עלייהו הוה ליה למיפסק כרבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן לגבייהו ועוד דמדקאמר הא איתמר עלה א"ר יוחנן ברוקק שנו משמע דליכא מאן דפליג עליה בהא דאם לא כן הוה ליה למימר סבר לה כרבי יוחנן דאמר ברוקק שנו ועוד דבתוספתא דסנהדרין פ"ב (ה"ה) מוקי לה ברוקק ועוד דבסנהדרין ירושלמי פרק חלק (פ"י סוה"א לו:) משמע דלכולי עלמא בעינן רוקק וצריך עיון:

ומ"ש וכן הקורא על התינוק שלא יבעת או מניח ספר תורה או תפילין על הקטן וכו'. גם זה מדברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ע"ז (שם) וסיים בה אבל הבריא שקרא פסוקים ומזמור מתהלים כדי שתגין עליו זכות קריאתם וינצל מצרות ומנזקים הרי זה מותר וטעמו מההיא דפרק שני דשבועות שכתבתי בסמוך דאסור להתרפאות בדברי תורה ולהגן שרי וסובר דכיון דקטנים מצויים להבעת או שלא לישן הוי להו כחולים לענין זה

ואסור להצילם מרעתם בדברי תורה וסובר גם כן שהמניחים ספר תורה או תפילין על החולה בכלל אסור להתרפאות בדברי תורה הוא. אבל מכל מקום קשיא למה כלל קורא על התינוק שלא יבעת ומניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן עם לוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה וגזר אומר כולם שהם בכלל הכופרים שהרי רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה אמר בלבד ולא אמר שהם בכלל הכופרים. ולכן נראה שהרמב"ם סובר דרבי יהושע בן לוי לטעמיה דסבר דמתניתין דלוחש על המכה ברוק דוקא היא אבל לדידיה שפסק דאפילו כשאינו רוקק מתוקמא להתרפאות בדברי תורה היינו לוחש על המכה ואע"ג דקיימא לן כרבי יהושע בן לוי במאי דשרי להגן כיון דלא חזינן מאן דפליג עליה מכל מקום במאי דאמר דלהתרפאות בדברי תורה ליכא אלא איסור בעלמא לא קיימא לן כוותיה אלא הרי הוא בכלל הכופרים וכדתנן אלו שאין להם חלק לעולם הבא וכו' רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ולפי זה מה שכתב וכן הקורא על התינוק והמניח ספר תורה או תפילין וכו' לאו מדרבי יהושע בן לוי יליף לה אלא ממתניתין דלוחש על המכה ומשמע ליה דמכה לאו דוקא דכל חולי בכלל מכה הוא.

אחר שכתבתי זה מצאתי בירושלמי דשבת פרק במה אשה יוצאה (סוף ה"ב) אין קורין פסוק על גבי מכה בשבת והדין דקרי על יברוחה אסור בוא וקרי את הפסוק הזה על בני שהוא מתבעת תן עליו ספר תן עליו תפילין בשביל שיישן אסור והא תני היו אומרים שיר של פגעים בירושלים אמר רבי יודן כאן משנפגע כאן עד שלא נפגע עד כאן ומשמע דהא דמפליג בין משנפגע לעד שלא נפגע אתן עליו ספר תן עליו תפילין נמי קאי ואם הדבר כן נצטרך לומר שמה שכתב הרמב"ם לאסור להניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שיישן בשנפגע דוקא היא כלומר שאינו יכול לישן הא לאו הכי לית לן בה והכי מסתברא ודאי דבהכי עסיק דאם לא כן למה להם להניח עליו ספר תורה או תפילין כדי שיישן והרמב"ם קיצר במובן:

ומ"ש ור"י פירש דוקא בלוחש על המכה ומזכיר שם שמים ורוקק וכו'. כלומר לאפוקי מהרמב"ם דבקורא על התינוק שלא יבעת אע"פ שאין בו מכה ואע"פ שאינו מזכיר שם שמים ואינו רוקק קאמר דאין לו חלק לעולם הבא ובאמת שדברי ר"י ברורים בפשט השמועות שכתבתי וכך הם דברי הרא"ש בפרק חלק (סי' ד) וכן נראה מדברי הרי"ף ז"ל שם (כ.):

ומ"ש דאיכא איסורא בלוחש פסוק על המכה. נראה דלאו דוקא מכה דהא סתם אמרו אסור להתרפאות בדברי תורה ולא חילקו בין אית ביה מכה ללית ביה מכה ואע"ג דאמרינן בתר הכי ואלא כי אמרינן אסור דאיכא מכה לאו למימרא דרבי יהושע בן לוי בדאיכא מכה דוקא איירי ולא בשאר חולי דלאו מכה דמהיכא משמע ליה הכי אימא דלהתרפאות בחולי דלאו מכה איסורא הוא דאיכא ותו לא ועל המכה הוא דקתני דאין לו חלק לעולם הבא אלא היינו לומר דכיון דסתמא אמר אסור להתרפאות בדברי תורה בכל גוונא דחולי משמע דקאמר לא שנא אית ביה מכה לא שנא לית ביה מכה: ודע דאהא

דאמר רבי יוחנן וברוקק בה פירש רש"י שכן דרך מלחשים לרקוק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה ויש לחשים שדרכם לרקק אחריהם ואומרים אותם בלשון לעז ואמר לי רבי שמותר דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה דנראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלשון לעז לא:

ומ"ש ואם יש בו סכנת נפשות הכל מותר. בפרק שני דשבועות (טו:) כתבו התוספות (ד"ה אסור) על הא דקאמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה והא דאמרינן בסוף פרק במה אשה יוצאה (סז.) לאישתא צמירתא לימא וירא אליו מלאך יי' וגו' (שמות ג ב) סכנתא שאני וכן כתב הרא"ש בפרק חלק (שם) ואע"פ שהם לא אמרוה אלא על הא דקאמר אסור להתרפאות בדברי תורה מזכיר שם שמים ואינו רוקק איירי משמע לרבינו דכיון דמשום סכנתא שרו לה בכל גוונא שרי דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וכן נראה מדברי רבינו ירוחם ז"ל (ני"ז ח"ה קנט ע"ד) דאף במזכיר שם שמים ורוקק שרי במקום סכנה:

י (ב), יא – יב ומ"ש ומותר לקרוא פסוק להגן וכו'. פשוט בהיא שכתבתי בסמוך רבי יהושע בן לוי קרי להנהו קראי וגני וכתב רבינו ירוחם (שם) על זה וכן כל לחש שאומרים לרפואה כגון לשמור מן המזיקין מותר כדאמרינן (פסחים קיב.) בשברירי ברירי רירי ונראה שכתב כן מדאמרינן בסוף פרק בהמה המקשה (חולין עז:): כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי וכבר נתבאר יפה בטור אורח חיים סימן ש"א (נב.) גבי ההיא דיוצאין בביצת החרגול (שבת סז.) איזה רפואות יש בהם משום דרכי האמורי ואיזה אין בה וגם שם נתבאר אם מותר להתרפאות בסתם לחשים וסתם קמיעים קודם שיהיו מומחין ובסימן ש"ו (ס:) נתבאר דלחש שלוחשין על האזור ומודדין אותו מותר אפילו בשבת: וכתב הרשב"א (שו"ת ח"ב סי' רפא, ח"ה סי' קיט) שאלת הקמיעין אם מותר לכתוב אותם ולהתרפאות בהם אם מותר בין שיהיה בהם שמות בין פסוקים בלא שמות. תשובה ודאי מותר להתרפאות בהם אפילו יש בהם שמות ובהדיא שנינו בפרק במה אשה (ס.) ולא בקמיע שאינו מן המומחה הא במומחה יוצאין בו בשבת וכל שכן בחול דמתרפאים בו וכל שכן שהוא מותר לישא קמיעים שיש בהם פסוקים ודוקא להגן שלא יחלה אבל לא להתרפאות בהם מי שיש לו מכה או חולי כדגרסינן בפרק שני דשבועות ריב"ל הוה אמר להני קראי וגני וכו' עד לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה אבל לכתבם עם פסוקים אסרו בפרק כל כתבי (שבת קטו:): דת"ר הברכות והקמיעים אין מצילין אותם מפני הדליקה וכו' מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה ואע"פ שעכשיו כותבין סידורי הברכות והתפלות היינו משום עת לעשות ליי' (תהלים קיט קכו) אבל הקמיעין מסתברא שבאיסורן הן עומדין כל שיש בהם פסוקים ע"כ:

ספר סדר היום [הובא באליה רבה (סימן רכ סק"א)]

כתב, שמותר להטיב החלום בשבת, אע"פ ששואל צרכיו, מ"מ פקוח נפש הוא ודוחה שבת, ושם כתב שמותר לו גם להתודות בפה מלא, ולבקש רחמים מהשי"ת לאמר העבר חטאתי ולא אמות, וכמו שהתירו להתענות תענית חלום, מפני שהוא פקוח נפש, דשמא נגזרה עליו גזרה, והוא צריך לבטלה בתפלה ובתחנונים וכו'. ע"ש.

פתח הדביר ח"ב (סימן רכ, דף פ"ה ע"ג)

כתב ע"ד הסדר היום הנ"ל, דס"ל שהתועלת בהטבת חלום והודוי לאו רפואה סגוליית היא אלא טבעיית, שנאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, רצון יראיו יעשה וכו', ואע"פ שאפשר שמפני מעשיו לא תקובל תפלתו, לא יהא אלא ספק, והרי רפואה טבעיית דוחה איסור תורה אפילו על הספק. אלא שאין סברא זו מוסכמת, וכמ"ש המג"א (סימן קכח ס"ק ע) בשם הגאונים, שאין לומר בשבת בעת ברכת כהנים הנוסח רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך וכו', ולא דמי לתענית חלום בשבת שבודאי מבטל החלום כאש בנעורת (תענית יב ב), משא"כ תפלה זו, וכמ"ש ביו"ד (ס"ס קנה) דבעינן שתהיה הרפואה ידועה וכו'. ע"ש. וע' באליה רבה (סימן קל סק"א). ע"ש.

פתח הדביר (סימן שו ס"ק טוב)

במעשה שהיה בזמן המגפה בשנת תקע"ד, שראובן ניגף בתוך העיר, ושמעון אחיו היה בכפר חוץ מתחום שבת, והחולה היה מצטער מאד על שאין אחיו יודע מחוליו, כי עז רצונו שיתפלל לרפואתו, וגם היה רוצה לצוותו על בניו הקטנים, וגיסו של ראובן בראותו צרת נפשו קרא לסופר גוי וצוהו לכתוב באופן דחוף לשמעון הנמצא בכפר להודיעו כי נשבה אחיו ושיעשה לו שם לימוד ותפלה לרפואתו, וכך עשה, והגיע המכתב לשמעון ביום שבת, וכתב, ונראה שאין בזה שום נדנוד איסור, שכל מה שעשה היה ליישב דעתו של החולה דהוה תקיף ליה עלמא, ודמי למ"ש מרן (סימן שו ס"ט), חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו עכו"ם לחוץ לתחום בעד קרוביו, מותר, והיינו כדי שלא תטרף דעתו עליו, כמ"ש המג"א ושאר אחרונים. (ובש"ע הגר"ז שם כתב אפי' יצא חוץ לתחום של כמה פרסאות). והרי כתב העכו"ם של הדיוטות אסור רק מדרבנן, להרבה פוסקים וכו', ואין לך צורך גדול מזה ליישב דעתו של החולה, שהוא בצער גדול על כך, וגם שאפשר שתהיה שעת רצון ותקובל תפלת אחיו ולימודו ודעתו וצדקתו, ושב ורפא לו. שדברים אלו מקרעין גזר דינו של אדם (ר"ה טז ב), וא"כ שריותא היא בנ"ד. עכת"ד.

שו"ת ובחרת בחיים (הגאון רבי שלמה קלוגר – סימן פז)

וזת"ד: הציקתני רוחי על חילול שבת שנעשה על ידי הוראה רעה ומקולקלת בקהלת זלאטשוב, אשר הורה מורה אחד לכתוב בשבת קוויטל ולנסוע יותר משלש פרסאות

שהוא דאורייתא וכו', ובאמת שהוראה זו מקולקלת מאוד מאוד, כי אע"פ שהדין פשוט שפקוח נפש דוחה שבת, מ"מ לא הותר אלא ברפואה שהיא דרך הטבע, וגם צריך שתהיה ע"י מומחה ידוע, בדוק ומנוסה, אבל בדרך נסיי ותפלה לא הותר בשום אופן, אפילו אם יהיה המתפלל צדיק כרבי חנינא בן דוסא, שלא ניתן לדחות שבת עבור זה אפי' בשבות דרבנן, ומכ"ש דאורייתא. וכמ"ש רש"י תענית (יד סע"א) ר' יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה, כלומר, צועקים לבני אדם שיבואו לעוזרם, אבל לא לתפלה, כי אין אנו בטוחים כל כך שתועיל תפלתנו לצעוק עליהן בשבת. ואם ר' יוסי אומר כן בדורו, כ"ש אנן יתמי דיתמי שאין אנו בטוחים בתפלתנו, והתם פריך, מתריעין במה אילימא בשופר, שופר בשבת מי שרי, הרי שאפי' תקיעה שהיא שבות, וחכמה היא ואינה מלאכה, לא הותרה אפי' במקום סכנה, כיון שאינה בדרך הטבע, כ"ש בנ"ד שאפי' חילול שבת דרבנן אסור. וכן מבואר בפ"י המשנה להרמב"ם ביומא (פג א), שלא הותר שום איסור אלא ברפואה טבעיית ולא כשהיא דרך סגולה. סוף דבר המורה הזה חילול שבת בכמה דברים ועליו לחזור בו מהוראתו וכו'. עכת"ד.

שו"ת שואל ומשיב תליתאה (ח"א ס"ס קצד)

השיב להגאון הנ"ל שצידד קצת להקל, שחס ושלום להתיר, ודחה מה שכתב שאינו חשוב כתיבה, וסיים וחלילה חלילה להתיר, אך לצורך חולה שיש בו סכנה למאמינים בצדיקים י"ל דהוי כפקוח נפש שמותר אפי' באיסור תורה, שאע"פ שהרמב"ם אוסר כשאינו דרך הטבע, מ"מ הברכ"י סימן שא הביא שהרמב"ן והרשב"א חולקים, ובס' טוב עין ובכסא רחמים הביא שרבינו פרץ כתב קמיע באופן דאתמחי גברא וקמיעא, וה"נ צריך שיהיה הצדיק מומחה ומוחזק שיפעול בתפלותיו לרפואה שלמה. ועובדא ידענא בעיר מולדתי זלאטשוב שהיה חולה מסוכן, והתיר לו דיין אחד לכתוב מברק ע"י עכו"ם בשבת אל הגאון הקדוש מהר"ש מבלז, והגאון מהר"ש קלוגר הרעיש עליו מאד ופסל את הדיין מלהורות עוד, וגם כבוד הגה"ק הנ"ל נתרעם מאד על כך, ואמר "עכשיו אני מחוייב להתאמץ בכל כחי להביא רפואה לחולה שלא יגרם חילול שבת על ידי", וכן היה, שנתרפא אח"כ. עכ"פ אין להקל בכל כה"ג, ובפרט בדור הזה בודאי שאין להקל מכמה טעמים. עכת"ד.

שו"ת יביע אומר חלק ח - אורח חיים סימן לז

שאלה רפואה שאינה טבעיית אלא סגוליית, האם מותר לחלל בה שבת להצלת נפש מישראל,? והאם מותר לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה, ברפואה שאינה בדוקה, וספק אם תועיל לרפואת החולה, אם לאו?

(א) הנה ביומא (פה ב) ילפינן מקראי שפיקוח נפש דוחה שבת, ושמואל יליף לה מדכתיב

ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם. ומסקינן התם דהא דשמואל עדיפא מכולהו, משום דבכולהו אשכחן ודאי, ספק פיקוח נפש מנלן, אבל מקרא דשמואל ילפינן שפיר שאפילו על הספק דוחים שבת. ופירש רש"י, משום דהכי משמע אשר יעשה האדם את המצות שיחיה בהם ודאי, ולא שיבוא בעשותן לידי ספק מיתה, אלמא דמחללין שבת על הספק. עכ"ל.

והוסיפו על זה התוס' שם (פה רע"א) בד"ה לפקח את הגל, אומר ר"י דמשום הכי אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, משום דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל. ע"כ.

ונראה לפרש כוונתם ע"פ מ"ש בשטה מקובצת ב"מ (ו ב) בשם הרא"ש, דאף דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, מ"מ ספק מיקרי, אלא שהתורה התירה ספק זה באיסורין, כדכתיב אחרי רבים להטות, שנהפך האיסור להיתר ע"י ביטולו ברוב, וגזרת הכתוב היא, ומכל מקום לעולם לא יצא מכלל ספק. ע"ש. ולכן אין ללכת בפיקוח נפש אחר הרוב, דבעינן וחי בהם בודאי, ולא ספק, ורוב נמי הוי בכלל ספק.

רמב"ם בפירוש המשנה (יומא פג א)

=אהא דתנן התם, "מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, ור' מתיא בן חרש מתיר." וכתב ע"ז

"ואין הלכה כר' מתיא בן חרש שמתיר להאכיל את האדם ביום צום כפור יותרת הכבד של כלב שוטה אם נשכו, מפני שזה אינו מועיל אלא בדרך סגולה, וחכמים אומרים שאין לעבור על מצוה אלא ברפואה המרפא בדרך הטבע, שהריפוי הוא דבר ברור ואמיתי מתוך הסברא והנסיון הקרוב לאמת, אבל ריפוי שע"י סגולות אסור, לפי שענינן חלוש, לא יחייבן ההגיון והסברא, ונסיונן רחוק, וזה העיקר דעהו וזכרהו כי הוא עיקר גדול." ע"כ.

שנינו בשבת (סז א) יוצאים בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר מן הצלוב, וכתב הרמב"ם בפ"י המשנה שם:

"ביצת החרגול תועיל בסגולה לחולשת עצבי הירכים, ושן של שועל לשינה, ומי שיקח שן של שועל חי ויתלהו על מי שארכה שינתו יקיצנו, ושן של שועל מת יעשה להיפך, וכן יזמו בעלי הסגולות שאם יוקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גרגרת מי שיש לו קדחת שלישית יועיל לו".

כתב הרדב"ז, דשאני הני שהוא מוציא אותם שלא כדרך המוציאים אלא דרך מלבוש, שאין איסורו אלא מדרבנן. ולכן התירו גם רפואה כזאת שהיא דרך סגולה, ולא רצו לגזור דלמא נפיל ואתי לאתויי כיון שהוא במקום חולי, ועוד שכיון שהוא תכשיט שלו משום רפואה, לא אתי לאתויי בידו ברה"ר, משא"כ אכילת דבר טמא ביוהכ"פ דהוי תרתי דאורייתא לכן לא התירו אלא ברפואה טבעיית. עכת"ד.

ולכאורה יש לדון אם מותר לשלוח מברק בשבת ע"י גוי לחכם גדול וצדיק מפורסם בבקשה להתפלל על חולה מסוכן, ע"פ מה שאמרו חז"ל (ב"ב קטז א) כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה. וכתב הנימוקי יוסף שם, שכן המנהג בצרפת שכל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו. ע"ש.

[מסקנת] שו"ת יביע אומר חלק ח - אורח חיים סימן לו

כלל העולה מכל האמור שאף בספק רפואה מחללים שבת ומאכילים איסור את החולה, כל שידוע שהיא בדרך כלל רפואה טבעית, אף שלא ידוע אם תועיל לחולה הזה שלפנינו. שכיון שהחולה יש בו סכנה אמרינן ספק נפשות להקל.

וכן מבואר בהר"ן שבת (קט א) ובאחרונים.

וכן העלה בשו"ת משאת משה ח"א (חיו"ד סימן ה) ע"פ תשובת הרשב"א במיוחסות (סימן רפא). ע"ש.

וכן כתב בשו"ת שמש צדקה (חיו"ד סימן כט דפ"א ע"ג), דנקטינן כמ"ש המשאת משה בשם הרשב"א שאף בספק רפואה סמכינן להקל מדין ספק נפשות להקל, ודלא כהגמ"י בשם מהר"ם שהחמיר להצריך רפואה ידועה, שמכיון שהרשב"א חולק על זה הדרינן לכללא דספק נפשות להקל.

ואף שבשו"ת קול בן לוי (סימן ב) רצה להשוות דעת מהר"ם לדברי הרשב"א, מ"מ לדינא מבואר בתשובת הרדב"ז ח"ד (סימן סו) להקל בספק רפואה. וכן הובא להלכה בהגהות מהריק"ש (סימן שכח). עכת"ד.

ולכאורה אין ראיה כ"כ מדברי הרדב"ז ומהריק"ש דמיירי בחולה שאומר צריך אני לתרופה פלונית, ורופא אומר א"צ, והתם שייך הטעם דלב יודע מרת נפשו. משא"כ בספק שנסתפק לנו אם יש תועלת ברפואה זו שצריך לחלל עליה שבת.

ועוד ששם סמך הרדב"ז על מ"ש בשבת (קכח ב) דעבדינן הכי כי היכי דליתובי דעתיה, שלא תטרף דעתו עליו בראותו שאין שומעים לו להביא לו הרפואה שלדעתו תועיל לו. (והגאון אור שמח בפרק ב' מהל' שביתת עשור, ה"ח, כתב, ובאמת שאני מסופק בהא דקי"ל ביומא (פג א) ובטוש"ע (סימן תריח ס"א), שאם החולה אומר צריך אני אפי' מאה רופאים אומרים שאינו צריך שומעים לחולה, שאולי זהו דוקא לגבי אכילה ביוהכ"פ, שיש סכנה אם לא יאכל, שבתענית יש אבדת הנפש (יומא עד ב), אבל אם אמר החולה בשבת צריך אני לרפואה פלונית, שיש בעשייתה חילול שבת, והרופאים אומרים אינו צריך, לא מצאנו שיהיה החולה עצמו מכריע בזה את כל הרופאים הבקיאים. אך צ"ע שמסתמות הפוסקים משמע שאין חילוק בדבר, והמיקל במקום פקוח נפש שפיר עביד. עכת"ד. ולא זכר שר דברי הרדב"ז ומהריק"ש שכתבו להדיא שאפי' שאל החולה רפואה שאין רגילות לעשותה לחולה, והרופא אומר אינו צריך, שומעים לחולה, משום לב יודע

מרת נפשו. וגם שלא תטרף דעתו. ופשוט שאין הבדל בזה בין רופא אחד להרבה רופאים שאומרים אינו צריך. וזה ברור).

ולכאורה יש סיוע לדברי הרדב"ז, ממ"ש בהגמ"י (פ"ב מהל' שביתת עשור אות ה) בשם רבינו תם וז"ל: וכי החולים נביאים הם, או בקיאים הם, אלא כיון שידוע החולה או היולדת שהיום שבת או יום הכפורים, ואמר צריך אני, ואיני יכול לסבול התענית מחמת החולי, מאכילים אותו, אפילו סבורים הם שאינו מסוכן מחמת זה, וכי היכן מצינו סכנה למי שאחזו בולמוס ולעוברת המתאוה ולנשיכת כלב שוטה.

ומה שאמרו (יומא פד א) דנכית ליה מיית, האי לישנא לאו דוקא הוא. אלא שמתירא לחלות יותר, כי מניעת האוכל מכאיבה את הלב, ואפילו דאבון של אבר אחד אני קורא בו סכנה ומחללים עליו שבת וכו'. ע"ש.

וראה עוד במאירי ע"ז (כח ב) בד"ה עין שמרדה. ע"ש. (וע' במש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג חיו"ד סימן כג אות כט).

והנה כן מבואר בדברי המהר"ם בן חביב בתוספת יוהכ"פ (יומא פג א), וז"ל: ומשמע לי שכל רפואה טבעית שרגילים לעשות, אע"פ שהיא ספק רפואה, יכולים להאכילה לחולה שיש בו סכנה, אע"פ שהוא דבר איסור, או שצריכים לחלל שבת לעשות אותה, שספק נפשות להקל. ע"כ.

וכן יש לצרף לזה סברת הרב המגיד ומרן הש"ע שכל שרגילים לעשות לחולה בחול, אע"פ שאין במניעתו משום סכנה, עושים בשבת, הואיל וניתנה השבת להדחות בשבילו. וכמ"ש בשו"ת צמח צדק (סימן לח) הנ"ל.

ואפילו הרמ"א יו"ד (סימן קנה) שכתב שצריך שתהיה הרפואה ידועה או ע"פ מומחה, נראה שמודה שאם הרופא מסופק אם תועיל הרפואה יש להקל,

ומ"ש "או על פי מומחה", היינו אף במומחה המסופק אם תועיל הרפואה. וכן פירש בספר תהלה לדוד (סימן שכח סוף סק"ב). ע"ש.

ואע"פ שראיתי בשו"ת מהר"ן יפה (סימן כג) שהעלה להחמיר בתרופה שאינה ידועה, ומכל שכן כשהיא בגדר סגולה בלבד. ע"ש. מ"מ כיון שגם בדעת הרמ"א יש אומרים שא"צ שתהיה ידועה בודאי שהיא מרפא חולי זה, וכמ"ש הרב שבילי דוד, והגר"ז, ועוד, והביאו ראייה מהר"ן (שבת קט א) הנ"ל.

וקי"ל ספק נפשות להקל, הילכך יש להקל.

(וע"ע בשו"ת באר יצחק (חאו"ח ר"ס טז) שעמד ע"ד הרמ"א. ע"ש. ולפי מש"כ אתי שפיר. וע"ע בספר תורת שבת (סימן שכח סק"ב). ע"ש).

ולענין רפואה שהיא בגדר סגולה, כגון כתיבת קמיע בשבת במקום סכנה, והזמן בהול, אם אתמחי גברא על ידי נסיון של כמה פעמים, שהועיל בהצלת נפשות מישראל, יש לסמוך על דעת הרשב"א והרא"ה ורבינו פרץ שחולקים על הרמב"ם שאוסר בכיו"ב משום שהוא דרך סגולה בלבד, ואינהו ס"ל להקל במקום פקוח נפש,

ורבינו פרץ עשה מעשה וכתב קמיע בשבת ליושבת על המשבר. וקי"ל מעשה רב. וכן סמכו ע"ז הנרות המזרחיים בשו"ת אדמת קודש ובשו"ת פרי הארץ, והעידו שכן הורו רבני סאלוניקי. והלכה רווחת ספק נפשות להקל.

אבל במקום שאפשר להמתין בודאי שאין להקל, וכמ"ש בש"ע (סימן שכח ס"ד). ובאיסור דרבנן כגון לצאת עם הקמיע לרה"ר דרך מלבוש, כל שהוא קמיע מן המומחה, בין אתמחי גברא בין אתמחי קמיעא, בין קמיע של כתב בין קמיע של עשבים, מותר גם לחולה שאין בו סכנה, ואפילו אם עדיין לא אחזו החולי, אלא שתולהו עליו מפני שהוא ממשפחת נכפין ומתיירא פן יחלה, מותר. וכמבואר בשבת (סא א) ובש"ע (סימן שא סעיף כה).

וכן נפסק שם (בסעיף כד) שמותר לצאת לרה"ר במיני עשבים שקושרים אותם ותולים אותם לרפואה. וכ"כ עוד בש"ע (סימן שג סעיף טו) שמותר לאשה לצאת בקשר שעושים לרפואה שלא תשלוט בה עין הרע. ע"ש.

ומרן החיד"א בס' ככר לאדן (דף רפה ע"א), כתב, ואגב לדור ודור אודיע כי העשב הנקרא בלשון משנה "פיגם", (שביעית פרק ט משנה א, ופירש הר"י בן מלכי צדק שהוא "רוטא", והרמב"ם בפ"א דכלאים מ"ח כתב פיגם בל' ערב סדאב ובלע"ז רודא). מועיל לבטל עין הרע וכישוף.

ושמעתי מרבני ירושלים מעשה נורא על זה. ויש שם קדוש "רוטא", והנושא עשב זה יכוין בשם קדוש הנז' וטוב לו. וגם העשב הזה מועיל במקום מגיפה. עכת"ד.

וכן הביאו הגר"ח פלאג"י בס' רוח חיים (סימן שא סק"ב) ובספר רפואה וחיים (דף נה ע"ב) וכתב, ושמעתי מפה קדוש הרה"ג המקובל כמהר"ר יעקב ניניו ז"ל כי הפיגם אותיות מגיפה, שהוא מציל מן המגיפה. ע"ש.

ונראה שלכן נהגו רבים כשמביאים את התינוק למילה שמים עליו את העשב רודא הנ"ל, להגן מעין הרע.

ונראה שמותר לומר לגוי בשבת להביא לו דרך רה"ר את העשב הנ"ל, ואף למ"ש הרב זרע אמת ח"ג (ס"ס קכג) שדוקא בשבות שמוציאו דרך מלבוש התירו, שהוא שבות קל, משא"כ שאר שבותים, מ"מ שבות שעל ידי גוי שאין בו מעשה קל יותר. (ע' עירובין סח א). ובצירוף דעת הפוסקים דס"ל שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה.

וכל שכן אם הגוי מוציאו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, שאז הוא שבות דשבות, כמו שביארנו בספר לוית חן (עמוד קטו). ע"ש. והנלע"ד כתבתי.